

Ю. В. Кузьменко,
Л. М. Семененко

Повсякденне життя студентів УРСР у роки перебудови

У статті здійснена спроба реконструкції типових повсякденних практик українського студентства другої половини 80-х – початку 90-х рр. XX ст. На основі свідчень чотирьох респондентів, які навчалися у різних вишах УРСР у роки перебудови, висвітлено матеріально-побутові умови життя, дозвілля та моду студентів.

Ключові слова: повсякденні практики, студентство, перебудова, матеріально-побутові умови, стипендія, дозвілля, мода.

В статье предпринята попытка реконструкции типичных повседневных практик украинского студенчества второй половины 80-х – начала 90-х гг. XX в. На основе свидетельств четырех респондентов, которые учились в разных вузах УССР в годы перестройки, освещены материально-бытовые условия жизни, досуг и мода студентов.

Ключевые слова: повседневные практики, студенчество, перестройка, материально-бытовые условия, стипендия, досуг, мода.

The article aims at reconstructing the everyday routine of Ukrainian students in the second half of 1980s – at the beginning of 1990s. The author depicts the living conditions, leisure and fashion of the students on the basis of evidence given by the four respondents who studied at different universities in the USSR at the time of Perestroika.

Key words: routine, students, Perestroika, living conditions, scholarship, leisure, fashion.

Наукове осмислення повсякденності, яке набуло популярності в західноєвропейській історіографії ще наприкінці 70-х рр. XX ст., лише останнім часом стало предметом історичних студій українських науковців. Історичне дослідження, що ґрунтується лише на державницьких, суспільно-політичних та соціально-економічних підходах, не дає повної картини минулого та робить його безособистісним. Повсякденне життя, на думку сучасних істориків, це не просто зворотній бік, фонове забезпечення "великої історії" чи "історії великих", а самостійний і необхідний чинник історичного процесу [2, с. 175].

Підвищена увага істориків до історичної антропології в цілому та історії повсякденності зокрема зумовила появу чималої кіль-

кості праць, присвячених способу життя різних верств та категорій суспільства у радянську добу. Серед соціальних груп пізнорадянського суспільства особливий інтерес становить повсякденне життя студентства, яке завжди гостро відчувало економічні й політичні перетворення в суспільстві та було найбільш активною та схильною до мімікрії спільнотою. Саме в студентські роки у більшості людей формуються їх світоглядні засади, політичні уподобання, принципи погляди тощо. Проблемам українського студентського повсякдення присвячені праці таких вітчизняних дослідниць, як О. Рябченко, яка сконцентрувала свою увагу на дослідженні повсякденних практик та конфліктів ідентифікації студентів УРСР 20–30-х рр. ХХ ст. [9], та Н. Хоменко, дисертаційне дослідження якої присвячене студентству 50–60-х рр. ХХ ст. [13]. Побут і дозвілля студентів Київського університету 60–70-х рр. ХХ ст. стали предметом вивчення А. Ебель та О. Панчук [1]. Структури студентського повсякдення другої половини 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. залишилось поза увагою науковців. Разом з цим саме ці речі можуть суттєво доповнити картини економічного, соціального чи політичного життя радянського суспільства у період суттєвих трансформацій. До того ж, доки існує така можливість, необхідно розглянути й використати не лише офіційні джерела, а й суб'єктивно-особистісний досвід людей – сучасників минулих подій [4]. Отже, пропонується стаття – це спроба реконструкції повсякденного життя українського студентства років перебудови, що ґрунтується переважно на усних свідченнях чотирьох респондентів, чії студентські роки припали саме на досліджуваній період.

Побутові умови проживання значного відсотка студентства були пов'язані з проживанням у гуртожитках. За роки брежнєвського "застою" та початкового етапу перебудови матеріально-побутові умови студентських гуртожитків значно покращилися. Наталія Мигун, яка навчалася в ЧДПІ у 1984–1990 рр., так описує побут студентів гуртожитку: "Студенти жили в гуртожитку, але не всі, в першу чергу селили багатодітних студентів з інших областей. За проживання в гуртожитку платили 7 крб за рік. Хто жив на квартирі, платили 10 крб за місяць. При ЧДПІ збудовані 3 дев'ятиповерхові гуртожитки, з гарними, як на той час, умовами. Гуртожиток був поділений на два крила, які з'єднувались кімнатою відпочинку, де стояв телевізор (на першому поверсі кольоровий, на інших чорно-білі). Тут студенти могли проводити вечори, чаювання, виховні заходи. На кожному крилі було три блоки,

кухня, кімната побуту (де прали білизну, пральних машин не було; були тазики для прання і сушка-шафа, де можна було все сушити. Для прання використовували відомий в ті часи "Лотос" – брусок мила. На кухні було багато висячих шаф для зберігання продуктів. Була одна газова плита, але це було краще, ніж дві електричні (такі електроплити БІІЗТ були у багатьох гуртожитках тих часів), бо вони довго грілись. На кухні стояли столові столи, табурети, 2 раковини для миття посуду. На кожному крилі була кімната для занять, де студенти готувались до семінарів. Кожен блок складався з чотирьох кімнат, двох тримісних і двох дво-місних. У кожному блоці душ, туалет, два умивальники. У кожній кімнаті внутрішні шафи з антресолями. Кожному студенту постіль, яку міняли кожні десять днів, настільна лампа, взимку в гуртожитку було тепло, постійно була холодна і гаряча вода. У гуртожитку був кабінет зубного лікаря. Два гуртожитки з'єднувались переходом, де був буфет, диско-зал для студентських дискотек, ательє, де самі студенти шили одяг на замовлення" (*записано Л. М. Семененко від Мигун Наталії Борисівни, 1970 року народження, яка навчалася в ЧДПІ у 1984–1990 рр., 29 березня 2014 р., зберігається в архіві авторів*).

Повсякденні практики студентів, що проживали у гуртожитках, були сповнені обов'язків та доручень, які виконувалися на громадських засадах і були спрямовані в основному на дисциплінарний контроль та організацію побуту. Колишня студентка НДПІ імені Гоголя Алла Качур згадує про побутові умови студентів наступне: "За роки навчання довелось змінити три гуртожитки, але мені пощастило всі п'ять років жити в одній дружній сім'ї (з одними й тими ж дівчатами). В кімнаті нас було четверо, а інколи "підселляли" п'яту дівчину, тоді ставили ліжко на другому ярусі. У гуртожитку були свої правила і обов'язки. Це чергування по поверху, по кухні, по гуртожитку біля вахтера. Один рік я була листоношою, розносила по кімнатах газети і журнали: "Молодь України", "Студентський меридіан", "Комсомольський гарт" та інші газети і журнали. Студенти отримували листи від батьків і знайомих. Дзвонити ходили на пошту, де був переговорний пункт. В гуртожитку на кожному поверсі було по дві кухні, на кожній з них по три газові плити. Не досидівши останньої лекції, черговий біг в гуртожиток готувати обід. В кімнаті завжди було чисто, прибирали разом, так як вдома. Також в гуртожитку був буфет. Пам'ятаю, я завжди там їла ввечері сметану з булочкою. Мені подобалось, що в гуртожитку проводили ранкову зарядку.

Викладач фізкультури вишиковував нас в коридорі, й під його керівництвом ми виконували вправи. В гуртожитку були душові кабінки, завжди можна було помитись, була сушилка, кімната для прасування. Читальний зал теж знаходився в приміщенні гуртожитку, який працював цілодобово. Була кімната для перегляду телепередач. Студенти разом готувались до різноманітних святкувань, в гуртожитку випускалась стінгазета, де повідомлялись новини, вміщувались привітання" (*записано Л. М. Семененко від Качур Алли Леонідівни, 1968 року народження, яка навчалася в НДПІ у 1984–1990 рр., 29 березня 2014 р., зберігається в архіві авторів*).

Тоталітарне суспільство завжди було заручником пануючих у ньому суспільно-політичних цінностей, ідеологічних стереотипів, які в першу чергу нав'язувалися молоді. Однак перебудова, демократизація та гласність давали студентству вперше за десятиліття тоталітарного тиску можливість вільного вибору. Студентська молодь намагалась внести свіжий струмінь у своє дозвілля і своє життя. Якщо в гуртожитку всі жили схожим життям, то поза його межами перед студентами відкривалося розмаїття варіацій для організації власного дозвілля як у стінах офіційних розважальних, освітніх, спортивних та інших закладів, так і поза їх стінами (у так званому неформальному середовищі). "Вихідні дні і канікули студенти проводили, відвідуючи кінотеатри, філармонії. Ходили на концерти відомих співаків, в цирк, на футбольні матчі. Часто організовувались екскурсії по містах України, Росії, Білорусії. Відвідували студенти історичні та художні музеї. Взимку на вихідні можна було взяти ліжко на прокат і всією студентською групою поїхати на прогулянку.

"В п'ятницю та суботу були дискотеки. Приходили студенти з технічному механізації, запрошували дівчат на танці, на дискотеках проводились різноманітні конкурси. Всією компанією ми відвідували кінотеатр "Космос", відвідували вітамінні бари, їли морозиво. Любили ходити по магазинах, частіше відвідували книжковий і "Жіночий одяг". Вільний час проводили в парку відпочинку. Дуже цікавою була дорога додому – автобусом, електричкою, "робочим поїздом". Ми часто їздили до Києва за дешевою ковбасою та іншими продуктами. Дозвілля студентів було веселим, виступали агітбригади, художня самодіяльність" (*записано Л. М. Семененко від Качур Алли Леонідівни, 1968 року народження, яка навчалася в НДПІ у 1984–1990 рр., 29 березня 2014 р., зберігається в архіві авторів*).

У другій половині 80-х рр. ХХ ст. театр почав "здавати свої позиції", не витримуючи конкуренції популярних відеосалонів, що масово відкривалися у 1987–1988 рр. В приміщенні розміщувалося 50–100 стільців, телевізор "Електрон" і відеомагнітофон "Електроніка ВМ-12" – аналог закордонного "Panasonic". Коштували відеомагнітофони космічно дорого – до 2000 крб, а через те були доступні одиницям, які цими перевагами користувалися. Розташовувалися по всіх можливих місцях: магазинах, школах, підвалах, квартирах і навіть в залізничних вагонах, автобусах і в далекобійних машинах. Якщо квиток в державному кінотеатрі у 1989 р. коштував 50–70 коп., то вартість сеанса у відеосалоні сягала до карбованця і вище. Зокрема, денний сеанс коштував 1 крб; показ мультфільмів "Том і Джеррі", "Дональд Дак" – 50 копійок; еротика на зразок "Емануель", "Грецька смоковниця" – 1 крб 50 коп. Тим не менш, бажаючих долучитися до заокеанської масової культури завжди було більше ніж достатньо. Низькоякісний західний кінематограф поглибив "конфлікт поколінь" в радянському суспільстві, оскільки відеосалони відвідували переважно школярі та студенти, у той час як люди середнього та похилого віку відеофільмами цікавилися значно менше. Молодь швидко переймала агресивний стиль поведінки та манеру спілкування героїв голлівудських фільмів, що спровокувало формування специфічного молодіжного сленгу, сповненого англо-американських, переважно нецензурних, слів [8, с. 218].

Студентство подекуди вдавалося до хитрощів, щоб потрапити до відеосалону у навчальний час: "У 1988 році ми групою технікуму заявили викладачу, що йдемо здавати кров для жертв землетрусу у Вірменії, а самі пішли у відеосалон. До початку сеансу було ще 3 години, але у відеосалоні нам зраділи і показали позаурочно фільм "Горець". Туди я ходив ледве не щодня, міг витратити значну частину своєї стипендії. Переглянув всі хіти того часу: "П'ятниця 13", "Кошмар на вулиці В'язів", "Поліцейська академія", "Командос". Відеосалони вивішували свої афіши на найближчих зупинках, тому у виборі репертуару ніколи не було проблем. У перші відеосалони потрапити можна було лише за знайомством і лише за попередньою домовленістю" [12].

У роки перебудови в радянське життя міцно увійшла музична масова культура, яка розділила студентство на прихильників рок і поп-музики. Як і в західному суспільстві, музичні вподобання перетворилися на засіб самоідентифікації молоді. Обираючи той чи інший напрямок, молода людина визначала свій "стиль

життя", манеру поведінки, коло спілкування. В умовах політизації молоді, загострення "конфлікту поколінь" та зростання впливу західних культурних тенденцій для значної кількості українських студентів рок-музика стала засобом виявити свою незгоду з політичним режимом, усталеними радянськими нормами, "кинути виклик" своїм батькам та всьому суспільству. Один з респондентів Станіслав Крапив'янський у своїх спогадах відзначив, що на "Дні відкритих дверей" в ЧДПІ у 1984 р. так був вражений виступами рок-гуртів, що це навіть зіграло вирішальну роль у виборі нами виша (*записано Ю. В. Кузьменко зі слів С. М. Крапив'янського, 1967 року народження, який навчався в ЧДПІ у 1984–1991 рр., 15 лютого 2014 р., зберігається в архіві авторів*). З початком перебудови на рубежі 1986/87 рр. рок-рух виривається на поверхню суспільного життя. Відбувається легалізація концертів явочним порядком, створюються рок-клуби, з'являються нові автори, що сформувалися в останні роки підпілля. Навесні-влітку 1987 р. організовується серія всесоюзних рок-фестивалів, відбувається зміцнення взаємодії з іншими жанрами і традиційним фольклором. Російський рок стає реальною суспільною силою, що об'єднує багатотисячні молодіжні аудиторії навколо усвідомленої ще в підпіллі антибюрократичної й інтернаціоналістської програми [10, с. 52–53]. Серед студентства популярними стали такі російські гурти, як "Акваріум", "Кіно", "Аліса", "Зоопарк". Українська рок-музика була популярна дещо менше, однак широковідомими стають "Воплі Відоплясова", "Кому вниз", "Брати Гадюкіни" тощо. Поширення магнітофонів давала можливість студентам самостійно тиражувати аудіозаписи на касетах. Поширення набули так звані "квартирники" – концерти, що проводилися у звичайних квартирах, в домашніх умовах. Були зняті кілька фільмів, що стали невід'ємною частиною російської рок-культури: "Взломщик" (1986) з Костянтином Кінчевим, "Игла" (1988) з Петром Мамоновим, а також короткометражка "Ия-хха" за участю відомих рок-музикантів.

Вільний від навчання час студенти часто проводили не лише розважаючись, а й виконували різного роду роботу. Влітку формувались будзагони, що працювали на будівництві сільгоспоб'єктів, приміщень для худоби, складів і т. д. Восени їздили на збирання картоплі. "В ті часи, під час релігійних свят, особливо на Великдень, студентів зазвичай відправляли на якусь роботу", – згадує Наталія Мигун (*записано Л. М. Семененко від Мигун*

Наталії Борисівни, 1970 року народження, яка навчалася в ЧДПІ у 1984–1990 рр., 29 березня 2014 р., зберігається в архіві авторів).

"Картоплею" в СРСР називали примусові роботи зі збору врожаю. Цікаво, що вона мала б сприйматися молоддю як чергова радянська "повинність", але ті, хто пережив її, думають зовсім інакше. "На картоплю" їздили всі: від малого до великого – школярі, студенти, військовослужбовці та працівники держустанов. Студенти приїжджали для збору врожаю восени на цілий місяць. За результатами роботи стежили уважно. Наглядачами найчастіше були аспіранти з того ж вузу, які прагнули зробити кар'єру по комсомольській лінії. Втім, важелів впливу на студентів у них було мало – тоді не існувало ніяких офіційних покарань за погану поведінку або неявку. Максимум, що відповідальні аспіранти могли собі дозволити, – присоромити та пригрозити проблемами, але студенти, звичайно, працювали не заради грошей і хорошої характеристики. "Перші три курси поспіль ми копали картоплю, як ми її називали, – "картофан". Виїжджали в поле на світанку і поверталися затемна. За весь час не отримуючи за цю роботу ні карбованця – та хіба це біда? Зате скільки пісень склали-пересклали, скільки фольклору назбирали, філфак як ніяк, для нас це безцінно!" [11].

В умовах реалізації антиалкогольної кампанії дозвілля студентів мало бути не лише суспільно корисним, але й "тверезим". Слід зауважити, що унаслідок дії "сухого закону" станом на 1987 р. вживання легально виробленої алкогольної продукції скоротилася втричі, проте самогоніваріння зросло в десятки разів, суттєво збільшилась кількість випадків отруєння технічними сурогатами горілки, справа доходила навіть до вживання шампунів, антифрису, одеколонів. Останній в цьому переліку був найбільш бажаним, особливою популярністю користувався одеколон "Огуречный", про який жартували: "Два в одному – і випивка, і закуска". Респондент Людмила Висовень згадує: "Коли ми були студентами, у нас не було такого вільного доступу до алкогольних напоїв, як зараз. Хоча це в жодному разі не означає, що ми його не вживали. Студенти – народ кмітливий і завжди знаходив спосіб придбати в магазині щось заборонене. Ми з нашою групою часто робили наступне (тільки не подумайте, що ми часто вживали): коли було якесь свято, нам доводилося шукати підставну особу (зазвичай це була людина, яка частенько випивала), домовлятися з нею про те, що вона купить нам випити, але при цьому ми маємо і з нею поділитись. Зрозуміло, що для студентів, це було не дуже

вигідно, тому шукали й купувати спиртні напої ми зазвичай на свята" (*записано Л. М. Семененко від Висовень Людмили Іванівни, 1971 року народження, яка навчалася в Бобровицькому технікумі у 1985–1990 рр., 13 лютого 2014 р., зберігається в архіві авторів*).

За свідченнями одного зі студентів, студенти-історики ЧДПІ майже щодня після навчання проводили своє дозвілля в чернігівському кафе "Українські страви", де можна було не лише повечеряти стравами домашньої кухні, але й придбати пиво. Така вечеря обходилася студенту в 1 крб "Загалом у нас проблем з тим, як дістати алкоголь, не було, – згадує респондент. – У нас на потоці навчалася дівчина, мати якої працювала на спирт-заводі. Через неї можна було дістати 1–2 літри спирту. Тому з нею всі намагалися дружити. Окрім того, з дому привозили спиртне домашнього виробництва"

В роки перебудови зберігалася традиція організації "комсомольських весіль", але тепер порядні й відповідальні члени ВЛКСМУ мали святкувати весілля без алкоголю. Однак, незважаючи на те, що на весіллях зазвичай були присутні секретарі комсомольської організації, молодь знаходила можливість оминути "сухий закон". Одним з наших респондентів став Володимир Половець, який у роки перебудови був секретарем з ідеології Чернігівського обкому Компартії України. Він так згадує про весілля свого сина: "Мій син одружувався у роки "сухого закону" і весілля мало бути безалкогольним. Спиртного на столах не було, але я дивлюся, що молодь вся "весела" вже. Виявилось, що вони коньяк десь дістали й у чайники замість чаю поналивали" (*записано Ю. В. Кузьменко зі слів В. М. Половця, 1937 року народження, 2 липня 2010 р., зберігається в архіві авторів*). Вчинок сина змусив партійного діяча серйозно похвилюватися, проте загалом така практика була широко розповсюджена в СРСР.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. західні тенденції у моді стали дедалі більше проявлятися, що суттєво вплинуло на зовнішній вигляд студентської молоді.

У роки перебудови покази мод стали вперше демонструватися по телебаченню, широко розвивалася мережа ательє з пошиття одягу. Кожна поважаючи себе модниця просто зобов'язана була мати номер журналу "Бурда" із викрійками. Радянські дизайнери намагалися не поступатися своїм західним колегам, створюючи колекції, що відповідають всім останнім віянням. Інша справа, що промисловість була настільки неповоротка, що навіть

найкращі моделі, поставлені на конвеєр, перетворювалися на досить непривабливий продукт.

"Нове політичне мислення" і налагодження відносин із Заходом викликало стрімке поширення "моди на Америку". На одязі були написи англійською; використовувалися англійські слова у повсякденному житті, перетворюючись на специфічний сленг: "хаза", "дрінкі", "піпли", "все хоккей", "фейсом об тейбел".

Студенти, які "мали зв'язки" або кращі фінансові можливості, носили джинси, однак у моді тепер були не темно-сині з потертими колінами, а рівномірно "збліднілі варенки". Фірмові варені джинси мали назву "stonewashed", однак більш доступною і широко розповсюдженою були фабрично зварені джинси марки "Мальвіна" польського виробництва. Серед студенток популярними стали лосини, які носили зі спідницями. Причому поєднання кольорів повинно було бути "убійне". Наприклад, жовта футболка, синя джинсова спідниця та зелені лосини [7].

В багатьох випадках одяг та аксесуари, що носили студенти, допомагали їм самоствердитися та продемонструвати свою належність до тієї чи іншої субкультури.

Важливим аспектом студентського життя був бюджет, основу якого становила стипендія. Інформація про розміри стипендії дає змогу проаналізувати "споживацький кошик" середньостатистичного студента, адже вона найчастіше була єдиним фінансовим надходженням.

"Студентська стипендія в 1984 р. дорівнювала 40 крб. За ці гроші студент міг відвідати кафе, бо в студентській їдальні можна було харчуватись в обід, який коштував в середньому 50 коп. В міських їдальнях обід коштував близько 1 крб. Для студентства був читальний зал, бібліотека, міський басейн, відвідування якого коштувало 75 коп. Любили ласувати морозивом, воно було дешевим – 15 коп." *(записано Л. М. Семененко від Качур Алли Леонідівни, 1968 року народження, яка навчалася в НДПІ у 1984–1990 рр., 29 березня 2014 р., зберігається в архіві авторів)*. Звичайно, студентам допомагали й батьки, а деякі підприємливі студенти починали заробляти на торгівлі. Особливо вигідними були на той час поїздки до Польщі. Туди відвозили електроприлади, інші товари, що мали попит, а привозили одяг та взуття. У 1986–1987 рр. зародилась "комсомольська економіка", батьком якої вважається перший секретар ЦК ВЛКСМ Віктор Мироненко. На думку російського соціолога Ольги Криштановської, вона була створена, щоб дати можливість першим особам держави та

республік не псувати кар'єри комерційними авантюрами та ризикованими справами. З цією метою підбиралися молоді "уповноважені", у чиїх руках опинялися суттєві капітали та важелі впливу на хід розгортання ринкових відносин у країні. Для формування когорти "уповноважених" використовувався кадровий резерв партії – комсомол, серед членів якого відбиралися менш помітні чиновники середньої ланки, що відзначалися активною позицією та прагматизмом [3, с. 6].

25 липня 1986 р. ЦК КПРС прийняв положення про структуру та керівні органи єдиної громадсько-державної системи науково-технічної творчості молоді (НТТМ), що діяла під патронатом партії на засадах госпрозрахунку. Протягом 1987–1988 рр. партія дозволила центрам НТТМ займатися економічною діяльністю, зокрема випускати товари народного споживання, здійснювати зовнішньоекономічні контакти в установленому ЦК ВЛКСМ порядку та організовувати дозвілля молоді. Звісно, ціни на товари та тарифи на платні послуги, що надавалися центрами НТТМ, визначалися підприємствами та організаціями комсомолу самостійно.

Проте такі центри насправді нічого спільного з творчістю не мали, а їх діяльність вкладалася у банальну схему "купи-продай": за державною ціною закуповували сировину, яку потім "з наваром" перепродавали кооперативам. Вивозили телевізори, відеомагнітофони, дефіцитні комп'ютери, які коштували за кордоном копійки, а у нас тисячі. З'явилися перші відеосалони, де комсомольці крутили напівзаборонені зарубіжні відеофільми [6, с. 24]. 4 серпня 1988 р. Постановою РМ СРСР № 956 "Про сприяння господарській діяльності ВЛКСМ" НТТМ було дозволено не сплачувати податків [3, с. 9]. Вони відраховували лише 3 % доходів у загальносоюзний фонд НТТМ і 27 % – у місцеві. Зрештою, створені умови давали свої плоди – комсомольський капітал зростав шаленими темпами і охоплював абсолютну різні сфери бізнесу. Таким чином, серед студентства відбулося суттєве майнове розшарування, що загалом було характерним і для всього радянського суспільства. Звичайно, відсоток студентів, яким була надана честь бути "уповноваженими" Компартії, а відповідно, суттєво покращити своє матеріальне становище, був незначним, проте вагомість та політичний вплив цих колишніх комсомольців і сьогодні є суттєвими в Україні.

Зрештою, українських студентів кінця 80-х рр. ХХ ст. цікавили не лише фільми, рок-музика та джінси. Перебудова і гласність

перетворила студента того часу на студента-політика, з чіткою громадянською позицією та політичними поглядами. Студентство було активним учасником екологічних мітингів і демонстрацій після Чорнобильської катастрофи, а у жовтні 1990 р. перейшло до політичного етапу діяльності, втіленням якого стала "революція на грані", речником якої був Олесь Доній.

Таким чином, доба перебудови – це час докорінних трансформацій не лише в соціально-економічній та політико-ідеологічній сферах, але й в структурах повсякденності радянського студентства. У житті молоді еkleктично переплелися елементи звичного радянського побуту та віяння західної культури, комсомольські традиції безоплатної добровільної праці та перший досвід підприємницької діяльності, показна комуністична риторика та систематичні порушення радянських норм права. Такий стан речей, з одного боку, свідчив про поглиблення роздвоєності моралі радянського студентства, проте з іншого – дає підстави зробити висновок про високу здатність радянської молоді до соціальної мімікрії. А отже, поява вказаних практик у повсякденні студентів стала відповіддю на нові соціально-економічні та політичні умови в державі.

Література

1. Ебель А. Побут та дозвілля студентів Київського університету у 1960-х – середині 1970-х років / А. Ебель, О. Панчук // Етнічна історія народів Європи. – 2013. – Вип. 39. – С. 124–128.

2. Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці / Ольга Коляструк // Український історичний журнал. – 2007. – № 1. – С. 174–184.

3. Крыштановская О. Бизнес-элита и олигархи: итоги десятилетия / О. Крыштановская // Мир России. – 2002. – № 4. – С. 3–60.

4. Маслова О. М. Количественная и качественная социология: методология и методы (по материалам "круглого стола") / О. М. Маслова // Социология. – 1995. – № 5–6.

5. Нечаева Е. С. Структуры и социальные практики повседневности в условиях трансформации советского общества / Е. С. Нечаева // Общество: социология, психология, педагогика. – 2012. – № 1. – С. 57–62.

6. Панченко А. Держатели "общака" / А. Панченко // Сегодня. – 2008. – 27 октября. – С. 24

7. Парфёнов Л. Намедни. Наша эра. 1981–1990 / Л. Парфёнов. – М. : Колибри, 2010. – 288 с.

8. Российская повседневность: вторая половина XIX – начало XXI века : учеб. пособие / под ред. Л. И. Семенниковой. – М. : КДУ, 2009. – 244 с.

9. Рябченко О. Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія / О. Рябченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 456 с.

10. Свечников С. К. Молодежь и рок-культура: в помощь учащимся, студентам, педагогам, слушателям курсов повышения квалификации. – Йошкар-Ола : ГОУ ДПО (ПК) "Марийский институт образования", 2007. – 67 с.

11. Сковорода О. Все – на картошку / О. Сковорода // Возвращение в прошлое. – 2013. – № 2.

12. Сковорода О. Киномания / О. Сковорода // Возвращение в прошлое – 2013. – №13.

13. Хоменко Н. Повсякденне життя студентської молоді України (1950–1960-ті рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Хоменко Наталія Михайлівна; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К., 2008. – 20 с.

**Lighting the Y. Pilsudsky's activity at the end
of the 20th–30th years of the XX century
in school history textbooks**

У статті на основі аналізу шкільних підручників з новітньої історії кінця XX – початку XXI ст. простежено еволюцію оцінок "режиму санації" у Польщі 1926–1939 рр.

Ключові слова: "режим санації", Ю. Пілсудський, підручник з новітньої історії.

В статье на основе анализа школьных учебников новейшей истории конца XX – начала XXI вв. прослеживается эволюция в оценках "режима санации" в Польше 1926–1939 гг.

Ключевые слова: "режим санации", Ю. Пилсудский, учебник по новейшей истории

Processes of the reforming of different spheres of Ukrainian life motivate to study the historical experience of conversion and reformer's personality, one of them was Y. Pilsudsky. At the same time singularity of modern historiographical situation suggests to attract new historiographical sources, in particular, school textbooks, the main requirement for which is scientificity suggesting the orientation of the content on new facts and modern interpretation. The activity of Pilsudsky at the end of the 20th – 30th years was the subject of historical researchers which did not consider the aspect of its lighting in school textbooks.

In the article on the base of the analysis of school textbooks in newest history there can be seen the evolution in evaluation of Pilsudsky's activity at the end of the 20th–30th years from the founder of the dictatorial regime, like fascist (last soviet textbooks) to authoritarian rule (N. Rozhik, M. Ersenuk, M. Pasechnik, A. Sykhoy, I. Fedik), transition from "constitutional reforms of democracy to constitutional authoritarianism" (S. Belonozhko), establishment of authoritarian regime in conditions of crisis of parliamentarism directed to consolidation of nation (Y. Berdychevsky, T. Ladychenko), authoritarian regime with some features of totalitarianism (P. Polyansky).

Key words: Pilsudsky, "sanation", Poland, school textbook in newest history.

The process of reforming that takes place in different fields of modern life of Ukraine promotes to detail study of historical experience of social changes in countries that find themselves in similar historical situations and historical persons who realized them. One of such reformers was Y. Pilsudsky. On the other hands uniqueness, the uniqueness of modern historiographical situation is not only enlarging the research topic, but also attracting new historiographical sources, including textbooks. The essential requirement to modern textbooks in history is its scientific approach – orientation the content on the latest achievements of the historical science which includes new scientific facts and modern interpretations. Important changes that have been taking place over the past two decades in the content of school curricula and textbooks in contemporary history demand to carry out its analysis with the aim to determine the displaying in textbooks the main tendencies of modern historiography including the lighting Pilsudsky's activity.

The Pilsudsky's activity at the end of the 1920th – 1930th years was the subject of research of N. Alixeevets, Z. Baran, S. Bocharov, T. Zaretsky, M. Krikun, O. Parnetoy, O. Paslavskaya but only historical not touching the aspect of their presentation in study literature. However, there are a great number of works which describe the events of contemporary history in modern school textbooks. In particular, these works are devoted to school textbooks as a specific historiographical sources (in Russian historiography T. Volodin, A. Orlovsky, N. Povalyaeva, O. Kruchkova, O. Fuks, M. Shabelnikov, in Ukrainian – I. Girich, Y. Gritsak, G. Kasyanov, L. Zashkilnyak, O. Udod, N. Yakovenko); didactic aspects of presentation of historical material in the textbook (K. Bakhanov, I. Gyrych, N. Hupan, W. Misan, O. Pometun), analysis of lighting of certain topics and perspectives of school textbooks (N. Goncharenko, M. Kushnariov, M. Mudry, V. Sereda, Y. Shapoval, N. Yakovenko). However, there is the lack of research devoted to lighting the J. Pilsudsky's figure in school textbooks.

The aim of the article is to trace the evolution in estimation of Pilsudsky's activity at the end of the 1920–1930 years in Ukrainian school textbooks in history of the end of the XX – beginning the XXI century.

In soviet textbooks in history in the 70th – beginning the 80 years of the XX century the questions of Polish history were absent the author played attention first of all on leading countries (USA, Great Britain, France, Germany and Italy). About the history of Poland pupils

learned in the context of the beginning the Second World War and more detail since the establishment in Poland the pro-Soviet regime and involvement of Poland to socialist camp. In the second half of 80th years with the rise of democracy in Eastern Europe the increasing influence of this region on Europe policy in school programs and especially in textbooks there was included the subject "Central and Eastern Europe" which specifically dealt with setting the reaction regime [1, p. 93]. In the textbooks the activity of Pilsudsky was associated with "rehabilitation regime", which was considered as the illustration of general process of capitalist stabilization, which was "accompanied by a dramatic struggle between different groups for economic and politic dominance, which in some cases led to changes in political system, directed to liquidation of bourgeois-democratic and setting the dictatorship" [2, p. 102]. The author of the chapter S. Stetskevich defines the "rehabilitation regime" of Y. Pilsudsky as a dictatorial that disguised be attractive slogans: "Pilsudsky was supported be left parties, including communists who mistakenly saw in him a representative of petty bourgeoisie which opposed the bourgeois reaction. In fact, Pilsudsky proclaimed the slogan "rehabilitation" had the aim to chance the political system by means of creating the strong executive power, limiting the role of parliament and political parties. The constitution of 1921 has been kept, but practically in the country was established the dictatorial regime, which was called "rehabilitation" and realized the policy in the interests of bourgeoisie and landlords" [2, p. 103].

In the first Ukrainian textbooks in history of evaluation of Pilsudsky's activity had more balanced character, but at the beginning dominated the negative tone. So, in textbook written by Lviv authors M. Pozhyk, M. Erstenuk, M. Pacechnyk. O. Sykhoy, I. Fedyk is defined that uphold the authority of Y. Pilsudsky combined with inner apolitical instability and using him popular at that time socialistic slogans ("he struggled for creating workers a and peasands government, land for peasands, for taking pert of workers and peasands in the management of production" [3, p. 77]). The "rehabilitation regime" which was established by Pilsudsky gave him the dictatorial powers, helped the strengthening the position of the ruling circles and stabilization of the economy" thanks to the support of polish and foreign capital. However, in the nearest future the country was covered be crisis ("In the conditions of economic and political shocks Pilsudsky tried to establish in the country the totalitarian regime. He fought against any manifestation of opposition; "the new constitution which

subordinated the Seim and the Senate to president, and put away a number of civil rights" [3, p. 78]).

The same evaluation to Pilsudsky's activity give Donetsk authors Y. Temirov, N. Temirova, I. Todorov. Historians emphasize on modesty of marshal: "He lived near Warsaw and kept quite vicious lifestyle", "he was modest and had a position of military ministry", he was elected as a president but he refused from this position" [4, p. 228]. Consolidation of the regime established by J. Pilsudsky, they associate with economic recovery in the middle of the 1926, which gave large foreign exchange earnings and support the most influential and richest people in the country (In stale collection in October 1926). Characteristic features of J. Pilsudski's policy at that time the historians consider "putting Institute of deputy ministers from the military people, which has appointed marshal aging", "with its political opponents rehabilitation power dealt quite dramatically". Some weakening for national minorities that took place at the beginning of "rehabilitation" turned into confrontation" [4, p. 229]. As an example there is a policy of "reconciliation" (pacification) as for Ukrainian people. The recovering from the crisis Pilsudsky saw "in establishing more authoritarian government and its constitutional recognition" [4, p. 229]. Duration of the treatment of the regime authors explain by the weakness of the left forces and negative influence of the Soviet Union: "The attempt to create a people front was not successful. Besides, according to the decision of the Executive Committee of the Commenter (the suggestion of Stalin) the communist party of Poland was blame and dissolved" [4, p. 230].

In the textbook, created by historians of Zaporizhzhya National University, Y. Pilsudsky's activity at the end of the 20th beginning of the 30th years divided into two periods. The first had positive signs – the liquidation of unemployment, the termination process for some time depreciation of money – that is associated with the successful policies of the Y. Pilsudsky ("not belonging to any of the parties, the President skillfully used the tactics of maneuvering and conflicts between political opponents, creating yourself the image of irreconcilable and fair leader" [5, p.155]), favorable conditions and successful economic measures: 1) improving economic conditions in Europe (monopoly Polish coal strike in 1926 under the British miners), 2) enhancing the impact of foreign capital and achievements of economic stability, 3) corporatization of large enterprises in Poland by foreign investors, 4) to encourage the process of monopolization of economy by the power, 5) modernization of production [5, p. 156]. The second period

is from the end of 1927 and it is linked to the economic disaster that "touched upon the Republic of Poland is much deeper and more seriously than other European countries" [5, p. 156]. This is explained by personal failures of Y. Pilsudsky: "But Pilsudsky couldn't use the growth of economic indicators for political stability, which was in state terrorism and the pressure on the left-wing forces" [5, p.156]. Politics of Y. Pilsudsky, from their point of view, led to the gradual fascist society: "In the society very often appeared fascist ideas, which were reflected in the new constitution of 1935. Ideas parliamentary democracies were completely destroyed. Divine Predestination has only unlimited presidential power, that indicate about the establishing the authoritarian tendencies in the country" [5, p. 157]. In conclusions Y. Pilsudsky's regime is classified as "transitional forms of constitutional democracy with constitutional authoritarianism" [5, p. 157].

The author of another textbook Y. Berdychevsky, T. Ladychenko in opened biographical note characterize Y. Pilsudsky as "one of the leading politicians and ideologists of Polish liberation movement, advocated the development of a strong Polish state, which is able to withstand the neighboring countries" [6, p. 225], "supporter of authoritarian methods of government, the country's unity, based on the values of Catholicism" [6, p. 230]. Coming back Y. Pilsudsky to power is associated with frequent changes of governments, political instability, lack of strong government, worsening of social and economic problems and the intensification of left forces which supported Y. Pilsudsky and the requirements of emergency. The installed regime is estimated by historians ambiguous. On the one hand, they do not hide the positive changes in the economy (creating 165 new cartels, reducing unemployment, easing social conflicts), but believe it is not the result of Y. Pilsudsky but general European situation: "Coming Y. Pilsudsky to power coincided with the partial stabilization of Polish economy, helped both the improvement of the economic situation in Europe and the British general strike of miners" [6, p. 232]. On the other hand, emphasizes the negative moments of the policy of marshal and his supporters: "they tried to centralize the administration of the country, by means of military force", "activities of opposition parties ... strongly pursued", "the majority of voters voted for parties that were in opposition to the regime", "did nothing to stop the anti-Ukrainian policy of the local administration in Western Ukraine" [6, p. 232]. Such characteristic of the regime encourages students to generally negative estimation of his activity. However, giving arguments discord with questions addressed to pupils "Why

Y. Pilsudsky in modern democratic Poland is one of the most respected figures? How, in your opinion, is it possible to consider the regime of "rehabilitation" as a fascist, as some researchers have argued especially in Soviet times? [6, p. 233].

Kharkov author A. Ovsyannikov considers the Y. Pilsudsky's activity in this period as an "economic recovery" [7, p. 87] and inclines to the negative estimation of him: "Pilsudsky had no clear program of recovery, he used repression. To win the election Pilsudsky has declared "the state of emergency in the country" [7, p. 88]. In conclusion, the author stresses that the regime established by Y. Pilsudsky was authoritarian, while maintaining multi-party system and parliamentary power in the hands of the dictator, "Pilsudsky was unable to solve the national problem, leaning towards the idea of colonization of non-polish people" [7, p. 88]. T. Ladychenko, S. Osmolovsky characterizing Y. Pilsudsky regime in general, see it in it first of all a political component: "the indefinite slogan of" rehabilitation "declared by Pilsudsky, his past of socialist gave the hope that the coming to power the last give good results in political and economic life" [8, p. 247]. But it was the authoritarian regime ("In fact, he has controlled domestic and foreign policy. It was called "chief of the state" [8, p. 248].

The more detail way the Pilsudsky's activity at the end of the 20th – beginning of the 30th years is characterized in textbooks of P. Polyansky. In the first textbook (A. Trubaychuk, P. Polyansky, O. Zadorozhna, Y. Komarov, T. Remeh) Y. Pilsudsky is given as a ambitious authoritarian ruler. In 1918 as a real dictator of Poland first directed by means of socialist parties then became the leader of all parties [9, p. 190], "all power concentrated in his hands", "all people think that he is better for MPs and party knows and understands the needs of the people, and he had not to help the Seim in building state but vice versa", "Y. Pilsudsky became the president in parliamentary republic" [9, p. 191]. In 1922–1925 Y. Pilsudsky formally moved away from the leadership of the state and left the Belvedere Palace in the belief that the nation, "tied from inability of parliament and parties, call him back" [9, p. 184]. The revolution in 1926 the authors regard as a kind of revenge Y. Pilsudsky: "During the next government crisis marshal decided that it was his time", "demonstratively refused from the position of president, Y. Pilsudsky has become the master of the country and did not pay attention on the Seim" [9, p. 194]. Historians call the board of Y. Pilsudsky the "readjustment" period that has been successful to varying degrees in Poland. The most attractive they find

him in the economy (increase in exports of coal, grain and timber, attracting foreign capital, reducing unemployment, strengthening the gold, managed to balance the budget), but not so much because of politics. Pilsudsky, but because of the favorable international factors were offset by the economic crisis [9, p. 196]. In domestic politics Y. Pilsudsky at the beginning has loyal attitude to those who fought against him in May in 1926, and then began to persecute his opponents, sending thousands of them to prison. Even more ugly was a national policy of "regime rehabilitation" (Uniate and Orthodox churches were turned into churches, forced population polonised, liquidated Ukrainian organizations, schools were closed, the apex of this was the policy of "pacification" (tranquility) and creation of concentration camp in Kartuzskiy coast (1934)) [9, p. 196].

In his textbook P. Polyansky has identified four components of Y. Pilsudsky's policy ("rehabilitation regime"), detailing each of them: 1) state policy: a) President (I. Mostsitsky) and Prime Minister (Karl Bartel) elected by Sejm. After the revolution in 1926 Y. Pilsudsky nominally retained only the position of Military Minister; b) the constitution of 1935 limited the powers of president, who is now shared power with the Prime Minister and marshal of the Sejm; c) significant limitations as Parliament while expanding the powers of the executive power; 2) the political regime: a) limit the influence of the parliamentary parties, b) complex electoral system (over 30 electoral lists during voting), c) prohibition officers, most of which supported the "reorganization" to join political parties, d) limit the freedom of the press and printing; e) temporary and minor (compared to the USSR and Germany) the extent of repression against the opposition (1935 was released from prison 3.5 thousand political prisoners); 3) social life: a) personality cult Y. Pilsudsky existed along with criticism of its activities by the opposition; b) the absence of the dominant ideology, c) the legal existence of diverse youth (religious, nationalist, scouts, "red hashers"), 4) economic and social – lack of centralized management, the existence of businesses and farms of different ownership forms [10, p. 167]. The author avoids common assessments of Y. Pilsudsky's regime, giving students an opportunity to draw your own conclusions, but given the historian list of his signs (temporary, minor scale repression, a cult of personality along with criticism of its opposition, the absence of the dominant ideology, the legal existence of youth organizations) shows the author's attitude him as an authoritarian, but not totalitarian regime. It highlights questions to the students: "Identify common and different features between "rehabilitation" and totalitarian

regimes of the 30th. What do you think was the "rehabilitation regime" totalitarian?" [10, p. 168]. In the next edition of the textbook P. Polyansky refused from cautious characteristics of scales and duration of the repression against the opposition [11, p. 212].

However, the author does not hide the importance of the figure of Y. Pilsudsky for Polish history, talking about the honor of his memory: "According to the testament his heart was buried next to the mother's ashes in the cemetery in Vilna Ross under the plate that says "Mother and son's heart", and his brain he left the University of Stefan Bator. In France, USSR and Germany were declared mourning [10, p. 168].

Thus, in textbooks in history the end of the XX – beginning the XXI century there was a significant overestimation of Y. Pilsudsky's activity at the end of the 20th – beginning of the 30th years of the XX century from the founder of dictatorial regime, like fashists (the late soviet textbooks) to authoritarian board (M. Rozhyk, M. Erstenuk, M. Pasichnik, O. Sykhoy, I. Fedik), transition from "constitutional forms of democracy to constitutional authorotarism" (S. Bilonozhko), setting the authoritarian regime in the conditions of crisis of parliamentary, directed to consolidation of nation (Y. Berdychevsky, T. Ladychenko), authoritarian regime with some signs of totalitarianism (P. Polyansky).

Література

1. Программы восьмилетней и средней школы. История. 4–10 кл. Основы Советского государства и права. 8 кл. – К. : Радянська школа, 1986. – 18 с.
2. Новейшая история. 1917–1939 : учеб. для 10 кл. средней школы / А. Я. Матусевич, С. М. Стецкевич, В. К. Фураеви др. ; под ред. В. К. Фураева. – М. : Просвещение, 1991. – 143 с.
3. Всесвітня історія. Новітні часи (1914–1945) : підруч. для 10 кл. серед. шк. / М. Є. Рожик, М. І. Єрстенюк, М. С. Пасічник та ін. – К. : Генеза, 1996. – 192 с.
4. Темиров Ю. Т. История (1914–1945 гг.). Интегрированный курс : учебное пособие для 10 кл. общеобразовательной школы / Ю. Т. Темиров, Н. Р. Темирова, И. Я. Тодоров. – Донецк : Центр подготовки абитуриентов, 1998. – 488 с. [синх. табл. С. 457–465, Предмет. указатель терминов и понятий. – С. 466–467].
5. Давлетов А. Р. Всемирная история. Новейший период. 1914–1939 : учеб. пособие для 10 кл. общеобразоват. школы / А. Р. Давлетов, С. В. Белоножко, В. Г. Космина и др. – Запорожье : Просвіта, 2003. – 416 с.

6. Всемирная история : учеб. пособие для 10 кл. общеобразоват. Школы. – 4-е изд. перераб. / авт.-сост. Я. М. Бердичевский, Т. В. Ладиченко. – Запорожье : Премьер, 2000. – 496 с.
7. Всемирная история. 1914–1939 гг. : учеб. пособие для 10 кл. / А. И. Овсянников. – Харьков : Ранок, 2000. – 192 с.
8. Ладиченко Т. В. Всесвітня історія : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Т. В. Ладиченко, С. О. Осмоловський. – К. : Генеза 2010. – 304 с.
9. Всесвітня історія. XX ст. 1900–1945. Нарис з історії : навч. посіб. для загальноосвітніх навч. закладів / А. Трубайчук, П. Полянський, О. Задорожна та ін. – К. : Генеза, 2000. – 312 с.
10. Полянський П. Всесвітня історія. 1914–1939 : підручн. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / П. Полянський. – К. : Генеза, 2002. – 288 с.
11. Полянский П. Всемирная история : учеб. для 10 кл. общеобразоват. учеб. завед. : уровень стандарта, акад. уровень / П. Полянский. – К. : Генеза, 2010. – 256 с.

Структурна реорганізація районного відділу освіти в Україні на початку XXI ст.

У статті розглянуто роль методичних служб з розвитку професійної компетенції педагогічних працівників, необхідність здійснення структурної реорганізації відділу освіти, створення інформаційно-аналітичного центру та соціально-психологічної служби.

Ключові слова: районний методичний кабінет, інформаційно-аналітичний центр, соціально-психологічна служба.

В статье рассмотрена роль методических служб по развитию профессиональной компетенции педагогических работников, необходимость структурной реорганизации отдела образования путем создания информационно-аналитического центра и социально-психологической службы.

Ключевые слова: районный методический кабинет, информационно-аналитический центр, социально-психологическая служба.

The article examines the role of the methodical services regarding to the development of the teachers' professional competence, also the necessity of structural reorganization of the educational department in the way of making information-analytical center and social-psychological office.

Key words: regional-methodical office, informational-analytical center, social-psychological office.

Аналіз нормативно-правової бази та наукових праць щодо організації роботи відділу освіти засвідчив, що програмові документи зазвичай визначають мету діяльності державних службовців різного рівня, а наукові – спрямовують пошук нових форм і методів роботи. При цьому державні документи враховують лише ієрархічні рівні підпорядкування (тобто визначають зміст і компетенції діяльності окремих суб'єктів і структур), а наукові – визначають специфіку управління системою освіти (наприклад, регіональні пріоритети, шляхи формування мережі освітніх закладів, можливості ресурсного забезпечення, особливості культурних потреб і запитів громадськості тощо).

Вивчення джерельного масиву дослідження показало, що за останні роки різні аспекти цієї проблеми були висвітлені в

стратегічних освітніх документах (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, державна національна програма "Освіта", державна програма "Вчитель", концепція педагогічної освіти тощо), неодноразово були обговорені на державному рівні (підсумкові колегії Міністерства освіти і науки України, засіданнях учених рад ДВНЗ "Університет менеджменту освіти" та Інституту педагогіки НАПН України, інших наукових установ), були розглянуті вітчизняними дослідниками (Б. Бегей, Л. Даниленко, Д. Дейкун, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, О. Зайченко, Л. Калініна, О. Купченко, В. Луговий, Н. Островерхова, В. Пікельна, К. Старченко та ін.).

Обґрунтувати доцільність структурної реорганізації відділу освіти районної державної адміністрації.

У процесі дослідження встановлено, що провідна роль у роботі з розвитку професійної компетентності педагогічних працівників належить районним методичним службам як структурним одиницям відділу освіти районної державної адміністрації, тому зупинимось детальніше на аналізі їх діяльності. Вивчення досвіду роботи районних відділів освіти показало, що найбільш поширеними структурами методичної роботи в районах є районні методичні кабінети (РМК), які діють відповідно до "Положення про районний (міський) методичний кабінет" (2008 р.). Відповідно до цього документа, вони покликані задовольняти потреби та професійні інтереси педагогічних кадрів, розвивати їх творчий потенціал і професійно-особистісні риси, сприяти розвитку рівня професійної компетентності й методичної культури. Іншими структурними одиницями відділу освіти, на які покладена відповідальність за розвиток професійної компетентності педагогічних працівників, є науково-методичні та інформаційно-методичні центри як інноваційні елементи.

Отже, "інформаційно-методичний центр – це служба, що створює на підставі діагностико-прогностичного аналізу освітньої ситуації в районі ефективну систему науково-методичної роботи й забезпечує цілісність системи підвищення якості навчально-виховного процесу на базі випереджальних комплексних технологій" [2, с. 4]. Основними напрямками діяльності інформаційно-методичного центру виступають: організація експертизи освітніх процесів; створення банку інноваційних технологій та їх практичне впровадження в різних організаційно-методичних формах (індивідуальних, групових, колективних); створення й реалізація психолого-педагогічних програм підтримки освітніх закладів та інформаційно-

комп'ютерного забезпечення педагогічного процесу; проведення соціологічних досліджень, вивчення громадської думки щодо розвитку освіти в районі.

Зауважимо, що необхідність перетворення районного методичного кабінету на районний науково-методичний центр за наявності певних інноваційних процесів у районі розкрито в праці вітчизняних дослідників О. Зайченко та Н. Острроверхової, які відзначили актуальність оновлення функціональних обов'язків працівників РМК, удосконалення форм організації науково-методичної роботи, введення до штатного розпису посад науковців-консультантів [3, с. 196].

Розглядаючи діяльність районних методичних структурних підрозділів з позицій системного підходу, виділяємо такі компоненти: мета, завдання, зміст, форми й методи роботи, результат діяльності. У "Положенні про районний (міський) методичний кабінет" зазначено, що головною метою діяльності методичного кабінету є навчально-методичне забезпечення педагогічного процесу в дошкільних закладах освіти, середніх загальноосвітніх школах трьох ступенів, спеціалізованих школах, гімназіях, загальноосвітніх школах-інтернатах, закладах позашкільної освіти [4]. Вивчення досвіду роботи районного методичного кабінету надає можливість констатувати, що вирішальними факторами у формуванні цільового компонента їх діяльності виступають регіональні та місцеві потреби щодо розвитку системи освіти в районі та запити, потреби й професійні інтереси педагогічних кадрів, рівень їх професійної підготовки.

Аналіз нормативних документів і психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, практики функціонування районних методичних структурних підрозділів будь-якого типу дозволяє зробити висновки про те, що залежно від умов їх діяльності, потреб і проблем педагогічних працівників існують різні погляди на постановку і визначення пріоритетних завдань їх діяльності. Вивчення педагогічного досвіду показує, що основними завданнями діяльності відділу освіти та районного методичного кабінету сьогодні виступають:

- 1) створення, апробація та впровадження освітніх технологій та систем, перспективного педагогічного досвіду в дошкільних, середніх загальноосвітніх, позашкільних закладах і поліпшення на цій основі управління ними;

- 2) вивчення: стану організації педагогічного процесу й методичної роботи в освітніх закладах; стану викладання предметів і

курсів регіонального та шкільного компонента базового навчального плану та спеціальних дисциплін; організація навчально-виховного процесу та методичної роботи в освітніх закладах; рівня освітньо-кваліфікаційного забезпечення навчально-виховного процесу кадрами з відповідною базовою освітою;

3) проведення системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів і керівників закладів освіти, вивчення й узагальнення їх перспективного педагогічного досвіду та його впровадження, залучення кращих із них до конкурсів професійної майстерності (зокрема, "Учитель року"), навчально-методичної та науково-дослідної роботи;

4) створення умов (організаційних, кадрових, матеріально-технічних, науково-методичних) для безперервного професійного вдосконалення, підвищення кваліфікації педагогічних і керівних працівників освіти.

У педагогічних працях дослідників [3; 5] перелік основних завдань методичних структурних підрозділів розширений такими:

1) здійснення зв'язку загальнодержавної системи освіти, педагогічної науки, передового досвіду із системою методичної роботи в районі (виконання соціального замовлення держави щодо науково-методичного забезпечення системи загальної середньої освіти);

2) підвищення професіоналізму педагогічних колективів освітніх закладів (вироблення єдиного педагогічного стилю; запобігання й подолання недоліків і труднощів, формалізму в педагогічній діяльності тощо);

3) підвищення рівня загальнодидактичної й спеціальної підготовки; оволодіння педагогічними працівниками передовим педагогічним (вітчизняним і зарубіжним) досвідом, який дає кращі результати в навчально-виховному процесі; формування в педагогів умінь запроваджувати у власний досвід ефективні педагогічні технології, що використовують колеги як в одному навчальному закладі, так і найближчих територіальних;

4) підвищення рівня професійної майстерності вчителів: розвиток професійно-ціннісних орієнтацій і переконань; розвиток мотивів професійного вдосконалення; розвиток педагогічної техніки й виконавчої майстерності;

5) забезпечення цілісності й безперервності підвищення професійної майстерності.

На нашу думку, цей список необхідно доповнити такими позиціями:

- організація ефективної системи науково-методичної адресної підтримки, спрямованої на розвиток творчої індивідуальності педагогічних працівників;
- організація та навчально-методичне забезпечення діяльності соціально-психологічної служби району;
- організація діяльності бібліотеки методичної структури як інформаційного центру району.

У процесі дослідження встановлено, що зміст і перелік завдань діяльності методичних структурних підрозділів окремих районів відрізняються, але в кожному разі включають взаємопов'язані напрями роботи, які репрезентовано нами в такі групи:

- навчально-методичне *консультування* педагогічних і керівних працівників освіти, методичних кабінетів закладів освіти;
- *організація* безперервного вдосконалення фахової освіти та кваліфікації педагогічних і керівних кадрів, зокрема через *організацію* пошукових досліджень у галузі створення та впровадження методики, технології навчання й виховання, удосконалення форм і методів роботи з педагогічними та керівними кадрами освіти;
- експертна *оцінка* якості та результативності навчально-виховної роботи педагогічних працівників відповідно до державних освітніх та освітньо-кваліфікаційних стандартів;
- *здійснення* інформаційно-довідкової роботи, створення картотек, банків педагогічної інформації тощо;
- *координація* методичної діяльності з відповідними інститутами післядипломної освіти, вищими педагогічними навчальними закладами освіти, науково-дослідними установами.

Виділяючи зазначені "дієслова активної дії" – оцінювання, організація, здійснення, координація, консультування, – підкреслюємо, що організаційно-педагогічна діяльність районного відділу освіти з розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів є типом соціального управління, а отже – підпорядкована всім його законам.

Мета й завдання діяльності методичних структурних підрозділів районних відділів освіти визначають доцільний вибір засобів їх розв'язання – форм і методів роботи з педагогічними кадрами. Як відомо, форму слід визначати як внутрішню структуру, побудову, зв'язок і спосіб взаємодії частин і елементів явищ [1, с. 1034]; форма завжди перебуває в єдності зі змістом, залежить від нього, але вона має відносну самостійність, сприяє його прогресивному розвитку або ж знецінює його.

У межах нашого дослідження ми не розглядали питання класифікації організаційних форм роботи з педагогічними кадрами, вивчали лише проблему щодо умов їх ефективного використання. З цієї позиції встановлено, що результативним є органічне поєднання різних форм роботи, насичення їх новим змістом з урахуванням адресної специфіки, об'єднання функцій методичного керівництва з інспекторськими.

Вивчення досвіду роботи відділів освіти надає підстави констатувати, що в більшості районів проблемним є питання надання соціально-психологічної підтримки педагогічним працівникам. Так, у 13 % випадків створено районні навчально-методичні кабінети психологічної служби (але головною метою їх функціонування є робота з учнями); у 54 % випадків у штатному розкладі районного методичного кабінету наявна посада методиста з психологічної служби (з них 86 % працівників не мають відповідної фахової освіти); в інших випадках взагалі ніяк не розв'язані питання з надання консультативно-методичної допомоги щодо підвищення ефективності освітнього процесу, захисту психічного здоров'я й соціального благополуччя практичними психологами та соціальними педагогами. На наш погляд, така ситуація є неприпустимою, оскільки психічне й соціальне здоров'я педагогічних працівників є не лише нормативним складником їх професійної компетентності, а й необхідною умовою результативності навчально-виховного процесу.

Грунтуючись на висновках аналізу джерельного масиву дослідження щодо функціонування методичних служб району та спираючись на власний управлінський досвід, для підвищення якості освітніх послуг вважаємо доцільним і необхідним здійснення такої структурної реорганізації відділу освіти райдержадміністрації:

- 1) створення інформаційно-аналітичного центру (ІАЦ) як управлінської структури, що здійснює системний моніторинг якості освіти в районі (зокрема рівня професійної компетентності педагогічних працівників та результатів їх професійної діяльності);

- 2) відкриття соціально-психологічної служби району або забезпечення її функціонування в структурі районного методичного кабінету (РМК).

Як засвідчує аналіз досвіду діяльності районних відділів освіти, існування районного інформаційного аналітичного центру можливе або як спонукання окремої структури в системі освіти району, або як структурного підрозділу відділу освіти райдерж-

адміністрації (залежно від фінансових та кадрових можливостей). Ураховуючи мету створення такої структури – підвищення якості освітніх і управлінських послуг завдяки своєчасності отримання інформації, її адресного надання, об'єктивності перетворення та цільового призначення, налагодження каналів зв'язку для інформаційних потоків та їх обміну в мережі, – основними завданнями інформаційно-аналітичного центру щодо роботи з педагогічними кадрами виступають:

- збір, опрацювання та збереження інформації щодо забезпечення навчально-виховних процесів у закладах освіти та можливостей освітньо-культурного простору району;
- утворення тематичних банків даних, зокрема щодо розподілу педагогічних працівників за спеціальностями, кваліфікаційними категоріями, рівнями професійної компетентності, нагородженнями, розвитку особистісно-професійного потенціалу тощо;
- здійснення освітнього маркетингу з метою вивчення соціального попиту на освітні послуги;
- накопичення відомостей про результати педагогічної діяльності окремих працівників та освітніх закладів, отримання середньостатистичних даних по району;
- регулювання інформаційних потоків між закладами освіти, функціонування як віддаленого інтернет-серверу.

Такий центр дозволяє отримувати управлінську інформацію, яка являє собою множинність певним чином упорядкованих і проаналізованих даних про різні освітньо-культурні процеси в районі, результати та умови функціонування всіх навчально-виховних закладів і закладів позашкільної освіти, які використовують працівники відділу освіти (суб'єкти управління) для організації управлінського впливу на освітні процеси. На нашу думку, саме інформатизація управління забезпечить якісно новий рівень управлінської підтримки розвитку професійної компетентності педагогічних працівників різних спеціальностей, виключить стихійність і невизначеність у використанні відомостей і гарантуватиме об'єктивність управлінських рішень і дій.

Зауважимо, що такий центр, на наш погляд, не лише підвищить якість документообігу в системі освіти району, швидкість надходження та якість опрацювання інформації, а й дозволить суб'єктам управління отримувати необхідні відомості для прийняття об'ґрунтованих управлінських рішень, а педагогічним працівникам забезпечить можливість у реалізації дистанційної освіти

(зокрема при проходженні курсів підвищення кваліфікації) та участі в тематичних інтернет-проектах.

З огляду на зміст окремих проблем навчально-виховного процесу освітніх закладів та сучасних потреб педагогічних працівників вважаємо за доцільне створення соціально-психологічної служби району, цільовим контингентом якої будуть не лише учні та їхні батьки, а й педагоги. Як показав констатувальний експеримент, педагогічні працівники різних категорій, фаху й досвіду потребують соціально-психологічної допомоги в розв'язанні складних проблем, зокрема щодо вирішення різних конфліктних ситуацій, збереження психологічної рівноваги та соціального статусу (що дуже важливо для менталітету сільського мешканця).

Соціально-психологічну службу ми розглядали як сукупність підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології й соціальної педагогіки, основною метою діяльності яких є психологічний супровід професійної діяльності педагогічних працівників і захист їх психічного здоров'я й соціального благополуччя. Така служба має тісно співпрацювати з органами охорони здоров'я, соціального захисту населення та громадськими організаціями.

Ґрунтуючись на власному багаторічному управлінському досвіді та результатах пілотажного дослідження, можна визначити такі завдання соціально-психологічної служби району з розвитку професійної компетентності педагогічних працівників (з огляду на психологічний зміст їх діяльності):

- розвиток характерологічних якостей та професійно необхідних здібностей особистості, які забезпечують найпродуктивніше виконання професійних функцій;
- культивування принципу маневровості професійного розвитку;
- "навчання впродовж усього життя" (зокрема перспективна можливість зміни профілю професійної діяльності);
- надання допомоги в розв'язанні питань щодо адекватного сприйняття себе та інших людей відповідно до ситуації, уникнення й розв'язання конфліктів, мотивування рішень;
- ознайомлення з ефективними технологіями й методами взаємодії з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу та оволодіння прийомами впливу на співрозмовника, методикою встановлення "педагогічного діагнозу" (формулювання висновків про ті прояви рис особистості чи особливостей колективу, на які повинна бути спрямована професійна діяльність) та визначення

"педагогічного маршруту" (система роботи педагогічного працівника від мети до результату);

- консультування щодо визначення особистісно-професійної перспективи педагогічного працівника – дія за алгоритмом: побудова плану за зразком, побудова плану під керівництвом, самостійне складання плану розвитку (сприяння в усвідомленні плану й допомога в його реалізації).

Провідним завданням працівників соціально-психологічної служби виступало керівництво просуванням педагогічних працівників у встановленні діагнозу від симптоматичного до типологічного рівня.

Вдале визначення особистісно-професійної перспективи ми вважали однією з необхідних умов розвитку професійної компетентності педагогічного працівника, оскільки саме ця перспектива відтворює внутрішню мотивацію професійного вдосконалення особистості й дозволяє прорахувати ресурсно-енергетичний показник розвитку. Оволодінню цією технологією присвячений цикл тренінгів особистісного розвитку, укладених і реалізованих автором.

Під час проведення експерименту також внесені певні корективи в традиційні види діяльності соціально-психологічної служби, а саме:

- включення до переліку діагностичних процедур психолого-педагогічного тестування педагогічних працівників;

- здійснення патронажних і профілактичних заходів (зустрічі з вузькими спеціалістами з метою надання допомоги й корекції відносин, організація спільного відпочинку);

- надання професійної допомоги у стресових ситуаціях;

- створення ситуативних моделей поведінки з урахуванням місцевих особливостей.

Уведення нових структурних підрозділів – інформаційно-аналітичного центру та соціально-психологічної служби в систему роботи районного відділу освіти спричиняє трансформацію змісту діяльності працівників відділу, що віддзеркалене в оновленні їх професійних функцій і посадових обов'язків. Наголосимо, що успішність роботи працівників зазначених структур залежить безпосередньо від рівня їх кваліфікації в особистісному й професійному ракурсах, тобто вони мають бути досконалими професійно і особистісно.

Дане дослідження не є вичерпним. В майбутньому потребує дослідження, як творчо будуть реалізовуватись посадові обов'язки, володіння новими освітніми технологіями, обирання опти-

мальних механізмів оцінювання результатів діяльності суб'єктів і закладів освіти.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.
2. Єрмола А. М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами : навч. посіб. / А. М. Єрмола. – К., 1998. – 124 с.
3. Зайченко О. І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти : монографія / О. І. Зайченко, Н. М. Островерхова, Л. І. Даниленко. – К. : ВПЦ "Техпрінт", 2000. – 352 с.
4. Законодавчі акти України з питань освіти : офіц. вид. / Верховна Рада України. Комітет з питань науки освіти – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 281–289.
5. Маслов В. І. Теоретичні основи педагогічного менеджменту : навч. посіб. для працівників освіти / В. І. Маслов. – К. : ІПК ККО, 1996. – 86 с.

Bringing up successful people in the universities of the USA

У статті розглядаються проблеми підготовки та виховання успішного члена суспільства засобами заохочення студентів до активного суспільного життя.

Ключові слова: волонтерство, суспільна допомога, оцінювання навчання, академічна успішність.

В статье рассматриваются проблемы подготовки и воспитания успешного члена общества путем вовлечения студентов в активную общественную жизнь.

Ключевые слова: волонтерство, общественная помощь, оценка обучения, академическая успешность.

The article deals with educating and upbringing of students as successful members of the society by ways of their engagement in the active community services.

Key words: volunteering, community service, assessment of learning, academic success.

This case study was possible by a grant from IREX (the International Research & Exchange Board) with funds provided by the Carnegie Corporation of New York.

Universities have always been learning institutions, where people have not only been taught but brought up either. Have you ever thought why a number of academically successful students may not or never succeed in life? While those who have been average students make careers? It is not the first time I am giving it a thought. I have come to the conclusion that what really matters in life is skills, experience and habits you have learned and gained.

Students at the University are people who attend classes, participate in different activities, meet their academic and career advisors, communicate with faculty members, use the library, pay bills, play games, eat meals, hang out with friends, live in the residence hall. This environment provides many opportunities for students to learn something new. Here is where student services play the leading role. The student affairs professionals engage students in learning, but learning here stands for what students do out of their classrooms. "Learning happens as students develop

competences by designing student activities, participating in service learning, gaining experience through student employment. They acquire knowledge and integrate it with their experience in leadership programs, community service, and student government activities. They learn about themselves when an event fails, when they struggle to work with others who are different from them, or when they experience the success of a group project. Students are empowered as they navigate campus financial aid and academic support system" [2, p. 11].

I have been very lucky to observe it at Emporia State university, Kansas, the USA. The Student Affairs professionals are not only people who assist, advise or coach, they are also educators. As educators they have opportunities to create environments that engage students in richer and broader learning. To utilize day-to-day activities for students' learning is what should be and is done intentionally by the student life professionals. The student affairs educators develop ways to train student leaders through experiential education activities such as trips, adventure programs, ropes courses. The student affairs practitioners collaborate with faculty in residential living, developing opportunities for students to practice skills of leadership, communication, self-awareness, and self-agency. The student affairs professionals also teach, but as my advisor, Lynn Hobson, says the subject they teach is life.

The Student Success department was set up six years ago at ESU. The goal of it is to help students strike a healthy balance between academic and non-academic activities. The department offers a number of programs for the students. Here they may find out all about their strengths and the way to use them at studying. Much support is given for those who want to prepare for the exams successfully. Surveys, tests will give you an idea what method of studying is preferable for you. All this is interesting but not new for me. The same though done in a different way we have at my Institute. The students are taught such things at the psychology or pedagogy classes.

What I have found really interesting and attractive is the way the department cooperates with parents. I have never known about FERPA, Family Educational Rights and Privacy Act [3]. According to the act parents cannot be informed about a student's proficiency without the student's consent. In Ukraine we are not restricted as to cooperation with parents. The need to reach parents usually emerges when a student shows low grades and is not willing, or

doing nothing to improve them. First they are warned by the faculty member, later they are given the second warning at the meeting of the corresponding faculty chair. In this case the supervisor of the group writes to the parents informing them about the student's low grades (giving general information). If this is not enough I as an Assistant Dean have a right to call the student's parents. Very often I ask them to come to the Institute to speak about their son/daughter's proficiency. In many cases it works for the better. But there are always such families where parents and children are not on good terms. In this case my students do not have much. We do not have any special office that advises them. All is done by the supervisors (who are faculty members) or by me. The support I can provide can vary from giving advice to arranging a meeting with the member of the faculty. Then it is the students' responsibility whether they use it or not.

I was really impressed by what is done at ESU to reach the parents. Within a short period of SWARM parents are given as much information as possible. Newsletters, brochures, booklets, calendars and different handouts give parents an idea what is their student expected to do. They come to know about the services the students can receive at the University, the organizations for the students to join. Parents are encouraged to get in touch with the Student Success department if they worry about their child. The staff may find an approach and intervene unless it is too late.

The idea of informing parents about the ways to make students successful is really worth using. Even with little money it is quite possible to have a web-site for parents and their students' success. The Student Life Offices in all Universities of the USA are well structured. The existence of such offices as separate divisions has its drawback as it has broadened the gap between the faculty and the student service professionals. The need to bridge the two divisions was emphasized at both conferences I attended, the Kansas Student Affairs Conference and NASPA Region IV-West Conference. Dr. June Griffin, a faculty of University of Nebraska-Lincoln involved in student affairs, spoke about charting a map for student success through effective Academic Affairs and Student Affairs partnerships at 2010 NASPA Region IV-West Conference in Omaha, Nebraska. I cannot but mention what is being done in ESU in respect of this issue. Now the Student Success office is shifting to the Academic Advising one. The collaboration of the two offices professionals will enhance the students' academic proficiency. The

flexibility of the structure reflects the needs of the students and the University. This attitude of adjusting is a positive feature of the ESU Student Life Office.

The students at ESU are known for their volunteering service. Programming and Community Service department was structured in a different way last year. The goal of the department is to engage the entire campus in creating a better community through service and learning [4]. It is not only words. Last year the students of the University performed 33,000 hours of service and were recognized on the President's Higher Education Community Service Honor Roll.

To improve the way of cooperation the Programming and Community Service staff interviewed the community in Emporia to open up new needs of the community a year ago. The programs offered at the department are GIVE, Bonner Leader, Service Corps, ESU Alternative Spring Break. The GIVE program (Getting Involved in Volunteering in Emporia) was designed for international students. Participating in the program they could experience new aspects of American culture, become involved in the local and campus communities, learn new career skills, improve the language. The Bonner Leader Program is a nationally recognized program through AmeriCorps. The demand is to serve 300 hours a year. The department cooperates with many organizations (44) and can match the student's passion with the community need by placing the student taking into consideration the major. The Service Corps has identified five issue groups of needs in the Emporia community. They are animal welfare, housing, hunger and poverty, senior citizens and special needs, environment, youth development, mentoring and tutoring. This program offers Leadership positions for students. The last but not the least is the Alternative Spring Break Program that is planned with Habitat for Humanity, Collegiate Challenge. The program is for those students who want to travel and perform community service during their spring break where students are involved in building houses for poor or homeless people. Every month the department plans an awareness event for volunteers to be involved in the community of Emporia or on the ESU campus. I had a chance to observe the event that was a bit of fun as it took place in Camp Alexander and was prepared for kids.

Volunteering is part of American life and I must admit worth following. The programs mentioned above get the students ready for the future life. To volunteer means to give but at the same time you receive more than you have given. It is always a two-way process.

Sure the students will have a good record and resume. But what really matters is that with this experience they will have better developed problem-solving skills and understanding of cognitive complexities, have increased connections to the community and ability to make changes in it. It has been proved that students engaged in active life usually have better academic results. The students become attached to the community and the University, improving self-concept, political engagement and tolerance of others.

In Ukraine volunteering is gaining more popularity with every year coming. In the former Soviet Union community service was obligatory for students, and everybody took part either in harvest gathering or city cleaning. Nobody doubted the need to do so. The building brigades were also popular with the students. They could work in summer and even earn some money. This tradition was broken with the collapse of the USSR. Now we can observe changes for the better, when the society and the Universities as part of it have realized the importance of volunteering. The students of my Institute for many years volunteer at the orphanages and homes for disabled children. They usually visit the children once a month. For St. Nicolas' holiday with the raised funds the students traditionally bring children presents. Unfortunately the community service volunteering is not well developed yet. The students of my Institute are engaged in volunteering when the community needs many English or other languages speaking people. It happens at European Championships which are held in Ukraine. One of the important events the Institute participated in volunteering was Youth Football Championship held in Donetsk. The students received the official appreciation for their services. Another big one the Institute took an active part was for Euro 2012.

I believe that the volunteering service I have observed at ESU is a good example to follow, especially what is being done for the community. Even such simple practice of cleaning the territory does much good to the students and the community. People in Ukraine have much to reconsider and come back to the tradition of serving those who are in need and trouble.

Changes in the society, broader access to higher education, public expectations have promoted the importance of the assessment use. The assessment of learning explores how effectively increased students' ability, skills, competencies as a result of various learning experiences such as academic major, curriculum, classroom activities, student development experience. Hence the

educators need to know how those elements of learning increased students' capacity to think critically, analyze and solve problems, work with people of similar or different background, lead or follow the leader. Other questions are whether students develop life skills and learn how to learn. "Making meaning of how, what, when, and where students learn is vital, exciting, and inspiring component of higher education" [1, p. 6].

As stated in the assessment plan for 2010 at ESU the purpose of the Assessment Division is to support ESU's mission and strategic plan, define and measure student learning experiences, validate decisions, focus efforts, confirm Student Life mission and goals. It took almost four years to build the assessment program used at the Student Life Division now. In 2008 the Assessment Committee adopted 7 Learning Themes of Learning Outcomes. They are as follows Practical Competence, Cognitive Complexity, Civic Engagement, Interpersonal and Intrapersonal Competence, Persistence and Academic Achievement, Knowledge Acquisition, Integration, and Application, Humanitarianism. The Committee defined 23 Learning Outcomes to be guided by at implementing programs. In 2009-2010 the Assessment Committee crafted a common set of rubrics to match up with the Division's Learning Themes and Learning Outcomes. They were adopted from American Association of Colleges and Universities with slight changes. They were Civic Engagement, Creative Thinking, Ethical Reasoning, Ethical Thinking, Foundations and Skills for Lifelong Learning, Information Literacy, Integrative Learning, Intercultural Knowledge and Competence, Oral Communication, Problem Solving, Team Work, Written Communication. The Committee designed some rubrics that filled voids of the AACU rubrics. They were the following Practical Competence (Spirituality, Emotional Wellness, Intellectual Wellness, Occupational Wellness, Physical Wellness, Social and Environmental Wellness), Persistence and Academic Achievement (Institutional Commitment Rubric), Interpersonal Competence (Personal Relationships). I cannot but mention that the Student Life Assessment Poster took the 3d place at the 2010 ESU Annual Assessment Forum. Since then the Student Life Departments programs and events have been guided by the template of Learning Themes and Learning Outcomes. The assessment program allows the staff to see what has been done well and what should be improved. It has nothing to do with grades and rankings. Properly used the assessment program helps answer the question "How do

we know that we are successful in doing the things we do?" The assessment programs shows how the University educates learners in ways that support their emergence as intellectually mature, civically engaged, community-minded individuals.

The assessment is a means and tool through which Universities accomplish important purposes and goals. Student affairs professionals have long had as their professional mission to support personal and social maturation. Becoming mature is a complex learning process, very often taking place outside the classroom. To understand oneself as an educator is the obligation of the student affairs professionals to assess the learning that happens in one's programs and services. Learning outcomes measure change in students. In this assessment system I have found confirmation of my assumption that grades do not reflect learning and being ready for work does not mean the ability to recite new knowledge.

References

1. Assessment Reconsidered: Institutional Effectiveness for Student Success / Richard P. Keeling, Andrew F. Wall, Ric Underhile, Gwendolyn J. Dungy. – ICSSIA, NASPA, Keeling & Associates, 2008. – 114 p.

2. Learning Reconsidered 2: Implementing a Campus-Wide Focus on the Student Experience / Richard P. Keeling, M. D., Editor. – ACPA, ACUHO-I, ACUI, NACA, NACADA, NASPA, and NIRSA, 2006. – 88 p.

3. Parks, Sharon Daloz Leadership can be taught: a bold approach for a complex world. – Harvard Business School Publishing Corporation, 2005. – 287 p.

4. <http://www.emporia.edu/communityhorns/>